

France Klopčič

Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana

BELEŽKE O PREVODIH LENINOVIH SPISOV V SLOVENŠČINO

Ob prevajanju Leninovih spisov iz ruščine v slovenščino, s čimer se od časa do časa ukvarjam, in prav tako pri preverjanju takšnih prevodov, ki so jih opravili drugi, na primer pri urejanju zbornika Leninovih izbranih spisov o nacionalnem vprašanju, ki je izšel januarja 1974 pri Cankarjevi založbi v Ljubljani, sem nalezl na posebnosti, ki zaslužijo pozornost, pa tudi na ponavljajoče se napake ali površnosti. S tem razmišljanjem želim opozoriti nanje in morebiti sprožiti razpravo: če bodo za to poklicani jezikoslovci našli ustrezne rešitve itd., bom dosegel namen in koristil prevajalstvu.

1. *Rossíja, rossíjskij, Rus', rússkije, rusksij jazýk*

Pri slovenjenju teh besedi (transliteriram jih v latinski črkopis) moramo biti pazljivi, sicer se zlahka zmotimo. Beseda *Rossija* pomeni Rusijo, beseda *Rus'* prav tako, le da ima starinsko ali literarno-patetično stilno vrednost. *Rusksije* so Rusi. Izraz *ruskij jazyk* pomeni kot v sloveščini ruski jezik.

Drugače je s pridevnikom *rossijskij*: nanaša se na Rusijo kot deželo ali državo ne samo Rusov, marveč še desetine drugih narodov. Zato ga ne gre prevajati s slovenskim izrazom ruski.

Pojasnim na primerih.

Marksistična delavska stranka v Rusiji, ustanovljena l. 1898, si je dala ime *Rossíjskaja social-demokratičeskaja rabočaja partija (RSDRP)*. Federacija sovjetskih republik si je l. 1918 nadela ime *Rossíjskaja sovjetskaja federativnaja socialističeskaja respublika (RSFSR)* in vanjo so se poleg ruske vključile na primer še tatarska, baškirska, čuvaška republika in druge. Ti podatki nam narekujejo, da pri prevodu pridevnik *rossijskaja* spremenimo v lastno ime in ga prestavimo na konec naziva. Zgornja dva primera torej prevajamo: *Socialnodemokratska delavska stranka Rusije, Sovjetska federativna socialistična republika Rusija*. Prav tako prevajamo *Komunistična partija (bolševikov) Rusije*.

Podobno je pri nas. Govorimo in pišemo, uradno in nasplošno, o Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, ne pa o jugoslovanski socialistični federativni republiki.

Srečujemo še obliko *vserossíjskij*. Izraz se nanaša na vso Rusijo oziroma na vso sovjetsko federacijo Rusije, tako na primer *Vserossijskoe teatralnoe občestvo*. Prevajamo ga z besedo *vseruski*.

Poseben pomen ima pridevnik *velikorusskij*. Lenin je večkrat ostro grajal velikoruski šovinizem, mu napovedal celo boj na življenje in smrt. Zato je C. Š. zgrešil pomenski odtенок, ko je prevedel *velikorussko demokracijo z vsrusko*.

2. Nácija, nacionalnyj, naród, narodnost'

Beseda *nacija* pomeni narod (ali nacijo), *nacionalnyj* pa ustrezeni pridevnik. Besede *narod* ne smemo prevajati s slovensko besedo narod, ker pomeni ljudstvo, *narodnyj* pa ljudski. Zato se naslov Slovensko narodno gledališče v ruščini glasi pravilno: *Slovenskij nacionalnyj teatr*.

Nekaj posebnega je sedanja raba izraza *narodnost'*. Tako v Sovjetski zvezi označujejo zgodovinsko nastalo skupnost, ki še ni dosegla razvojne stopnje sodobne nacije, že zdavnaj pa je presegla stopnjo plemenske etnične skupnosti.

V zborniku »Leninizem in nacionalno vprašanje v sodobnih razmerah«, ki ga je sestavil in leta 1972 objavil avtorski kolektiv Inštituta za marksizem in leninizem v Moskvi, pa beremo, da so se Kazahi, Kirgizi, Turkmeni, Čuvaši, Jakuti in drugi preoblikovali v socialistične »nácije i narodnosti« in pri tem preskočili kapitalistični stadij razvoja (str. 214).

Kako prevajati ruski tэрmin »narodnost'«? Izhajajoč iz razlage pojma bi bilo najprimernejše: nepopolnoma razviti ali polrazviti narodi. Toda — ali sta ta dva opisa primerna slovenščini? Če nista, kako povedati drugače? Če bi sprejeli predloženo rešitev, bi zgornji primer lahko prevedli z *razviti in polrazviti narodi*. Izraz *srednjerazviti*, ki je že v rabi, se mi ne zdi ustrezen, ker v njem ne čutim dinamičnosti.

Te posebnosti so novejšega datuma. Zanimive so, ker imamo tudi pri nas podobna poimenovanja. Izraza *narod* in *narodnost*, ki sta se desetletja uporabljala tudi v istem pomenu — zlasti v zvezi *narodno* ali *narodnostno* vprašanje — smo zadnja leta ločili: z izrazom *narodnost* smo izpodrinili prejšnji dvobesedni termin *narodna manjšina*, misleč konkretno na Albance, Madžare, Italijane. Ta rešitev ni bila najbolj srečna, čeprav jo bo neomejena praksa seveda lahko nepreklicno uveljavila. V tem primeru bo imela beseda *narodnost* dva pomena, enega do tega in tega leta, drugega od tega leta naprej. Beseda *narodnost* bo poleg tega označevala še pripadnost (npr. anketiranca) k posebnemu narodu. Morda bo napredek v znanosti in praksi prinesel razbistritev in spremembo.

3. Prodnaológ in podobno

Dokaj preglavic prinašajo prevajalcu ruske okrajšave in skovanke, ki so nastale v veliki množini takoj po revoluciji, iz odpora proti vsemu staremu, v želji po novem racionalnem izražanju; pozneje so ta proces umirili. Skovanke pa so ostale in izpričujejo trdoživost, stanovitnost in prožnost. Nekatere med njimi so se tako uveljavile, da jih ni mogoče več razstaviti na sestavne dele ali celo razvozlati; osamosvojile so se in postale podstava izpeljankam.

Tako na primer *gosplan* to je gosudárstvennyj plánovyj komitéť, državni planski komite. V uporabi je pretežno okrajšava.

Beseda *Sovhoz* je nastala iz dvobesednega izraza: *sovetskoje hozjájstvo*; nova beseda je iz prvih zlogov. Okrajšava pomeni sovjetsko (državno) gospodarstvo. Z njo označujejo izključno kmetijska podjetja v državni lasti, vódena na industrijski način in po agronomskih pravilih. Nekaj podobnega so naša državna posestva v kmetijstvu. Iz besede *sovhoz* je izpeljanka *sovhoznyj*. Če bi kdo hotel

danes namesto *sovhoza* uporabiti prvotni izraz, to je *sovetskoje hozjajstvo*, bi živ krst tega ne razumel v smislu besede *sovhoz*, temveč bi menili, da ocenjuje gospodarstvo na neki splošni, morda politični način, recimo kot nasprotje kapitalističnemu gospodarstvu.

Prav tako je z besedo *kolhoz iz kolektivnoe hozjajstvo*; pomeni kmetijsko podjetje, v katerega so se združili posamezni kmetje, da skupno ali kolektivno, na združnih načelih, s sodobnimi stroji itd. v njem gospodarijo. Nekaj podobnega so bile svoj čas pri nas proizvodne kmečke zadruga. *Kolhoz* je danes ustaljen izraz, ki ima drug pomen kakor izvorna polnobesedna zveza. Beseda je tudi podstava izpeljankam: *kolhozna zemlja*, *kolhozni pridelek*, *kolhozno zborovanje*, *kolhoznik*, *kolhoznica* itd.

Besed *sovhoz* in *kolhoz* zato ne prevajamo, puščamo ju v izvorni obliki, kot citata, kakor je bila kot citatna beseda pritegnjena beseda *sputnik* (spremljevalec, sopotnik).

Leta 1921 se je pojavil izraz *prodnalóg*, okrajšava dvobesednega poimenovanja *prodovóljstvennyj nalóg*. *Nalóg* je davek. Ta davek je uvedla sovjetska oblast po zmagi nad notranjo protirevolucijo in nad zunanjo intervencijo, ko se je bilo mogoče odpovedati tako imenovanemu »vojnemu komunizmu« in uvesti »novo ekonomsko politiko« (NEP) kot prvo obliko obnove in socialistične graditve. V času »vojnega komunizma« je kmečko prebivalstvo obvezno oddajalo pridelke po »razvjórstki«, to je po razvrstitvi, ki jo je določala krajevna sovjetska oblast. Z novo ekonomsko politiko je prenehala razvjorstka, nadomestil jo je splošno veljaven davek v naturi, z zakonom določen v odstotkih od pridelka, s tem da je kmet — takrat še ne združen v kolhoze! — svobodno razpolagal s preostalim pridelkom.

Ruska beseda *prodovoljstvie* sicer pomeni živila, prehranske potrebe, hkrati tudi prehranjevanje, oskrbo; v rabi je npr. *zveza prodovoljstvie vojsk*, prehrana vojske. Temu ustrezno je prevajalec — to je bil takoj po osvoboditvi Ciril Štukelj, pa ni bil slab prevajalec! — ruski *prodnalog* poslovenil z izrazom *živilski davek* in storil napako. Držal se je formalnih razlogov, ni pa preniknil v bistvo, čeprav ga je na to navajalo samo besedilo. V članku *O prodovoljstvenom naloge* Lenin pojasnjuje uvedbo novega davka: »... jemljemo minimalno, (za armado in delavce) nujno potrebno količino žita kot davek, ostalo pa bomo zamenjavali za industrijske proizvode.« Po taki razlagi bi prevajalec besedo *prodnalog* lahko prevedel samo z *davek v žitu*, nikakor pa ne z zvezo *živilski davek*. In ker je sovjetska vlada uvedla naturalni davek tudi na krompir, sončnična semena, jajca, mleko, kože, lan itd., bi bilo edino pravilno za to vrsto davka rabiti izraz *davek v naturi*.

Naj bo omenjeno, da je navedeni prevajalec zbornika Leninovih spisov pod naslovom »Nova ekonomska politika in socialistična graditev« (Cankarjeva založba, Ljubljana 1947) rabil izraz *naturalni davek* namesto pozneje uveljavljenega, toda napačnega *živilskega davka*.

Izraz »živilski davek«, se pravi davek na živila, pa je neustrezen tudi iz naslednjega: v pretekli dobi so delavske stranke nasprotovale posrednim davkom, h katerim je spadal tudi davek na promet; z njim so se dražila živila, zato so

zahtevale uvedbo neposrednih davkov na premoženje, na dobičke, na rente, da bi torej davčno breme nosili bogati razredi, ne pa široke ljudske množice. Izraz živilski davek ni bil politično ali ideološko usklajen z usmeritvijo delavskega gibanja in boja.

Skratka, pri okrajšavah in skovankah je treba natančno pretehtati njihov pomen. Prevajalec nikakor ne sme podcenjevati avtorjev teh besed. Z nesmiselnimi ali nepremišljenimi izrazi se na zunajideološkem področju pač ne dá obvladati de-žele z 250 milijoni prebivalcev.

4. Vosstánie, puč ip.

Za vstajo imajo Rusi besedo *vosstanie*. Ustrezni izrazi so *vosstát'* — upreti se, začeti z vstajo, *vosstávát'* — upirati se, *vosstávšije* — uporniki ali vstajniki (zadnje besedo pozna Slovenski pravopis leta 1962, str. 958, vendar je živi jezik ne uporabljaja).

Od vstaje dosledno razlikujejo *puč* (pišejo ga *putč*), in zato upornik ni pučist. Pravopis 62 namesto besede *puč* priporoča *prevrat*, namesto *pučista* besedo *prevratnež* (SP 710); to pa ne ustreza pomenu pojma puč. *Prevrat* je širši pojem in zanj imamo v ruščini *perevorót*, v nemščini *Umsturz*, *Umwälzung* itd. *Puč* je nasprotno le tisti poseben primer prevrata, ki ima zarotniški značaj, ki ga pripravlja majhna skupina, pogosto na pustolovski način, brez udeležbe ljudstva, in ki zato tudi nima globokih družbenih, razrednih posledic. Lenin v svojih delih zelo pazi na te pojme. O *pučistih* piše, da gre za »krožek zarotnikov ali neumnih zane-senjakov«, in temu primerno poimensko določa besedo *puč*.

Za »vstajo« nimajo Rusi nobenega drugega izraza; mi imamo »upor«. Poznajo pa bunt, kar je podobno slovenskemu puntu, in to v zvezi *krestjanskije buntý*, *buntovščikí* — kmečki punti, puntarji i. p.

5. Samoupravljénje

Rusko besedo *samoupravljénje* je Lenin uporabljal za pojem *samouprave* ali *avtonomije*; pri tem je ravnal docela v duhu ruskega jezika, ki drugega pomena izraza *samoupravljénje* ne pozna. Beseda je po obliki zapeljivo podobna sloven-ski (ali srbohrvatski) besedi *samoupravljánje*, pomen pa je v ruščini drug kakor v slovenščini (srbohrvaščini).

Po februarski revoluciji 1. 1917 je boljševiška partija v svojem programu — v Leninovi redakciji — zapisala kot 3. točko nalog konstitucije demokratične re-publike: »Široka krajevna samouprava; pokrajinska samouprava za področja, ki se od drugih razlikujejo zaradi posebnih življenjskih razmer in po sestavi prebi-valcev« (zv. 32, str. 154).

Kjer je v tem citatu slovenski izraz samouprava, je v izvirniku *samoupravljénje*; pridevnika *krajevna* in *pokrajinska* označujeta geografske in demografske de-javnike.

Kako si je Lenin predstavljal novo upravljanje, ki naj nadomesti razbito carsko administracijo, zvemo iz stavka, zapisanega v aprilu 1917: »Sovjeti delavskih,

kmečkih in dninarskih odposlancev od baze do vrhov — takšen je ideal upravljanja« (zv. 31, str. 276).

Sovjet sicer pomeni v dobesednem prevodu slovensko *svet*; toda v aktualni vsebini pojmov sta različni družbi vnesli bistveno razliko. Nastanek sovjetov v Rusiji in njihovo funkcijo kot organov politične oblasti v revoluciji in pozneje v socialistični graditvi bi lahko primerjali z našimi narodnoosvobodilnimi ali ljudskimi odbori, ne moremo pa jih primerjati z delavskimi sveti v proizvodnih enotah, torej z organi samoupravljanja.

Navedene Leninove izjave zadosti jasno izpričujejo, da ruskega *samoupravljenija* ne smemo prevajati s *samoupravljanjem*, to je z ureditvijo in določili, kakršne imamo in pojmujeemo danes v Jugoslaviji. Taki prevodi niso redki, so pa vsebinsko zgrešeni.

Nadrobneje o tem sem pisal v članku »Popačeni Lenin in samoupravljanje« v reviji Teorija in praksa, leto 1972, št. 5, str. 768—776.

6. Libman, Genrih Gejne in drugi Gansi

Imena, ki jih navajam na tem mestu v prečrkovanju, se lahko z nepazljivim prevajalcem — in bralcem seveda — hudomušno pošalijo.

Prevajalec C. Š. je priimek Leninovega oponenta Libmana prestavil v slovenščino tako, da ga je spremenil v Nemca: Libmann. Priimek je morda res nemškega izvora, bil bi pa lahko tudi židovskega, vendar označuje ruskega politika v začetku našega stoletja. Zato ne gre v njem videti Nemca; priimka mu ne ponemčujmo! V takem primeru moramo iz ruske pisave po črki posneti v slovensko besedilo. Tako pišemo po ruski pisavi ime pisatelja Erenburga, ki so ga po vojni pisali *Ehrenburg*.. Toda *Gercena*, ki ga že celo stoletje predstavljamo kot *Hercena*, ne moremo več popraviti.

Seveda velja to samo za besede iz ruskega kulturnega sveta. Rusi prisvajajo imena iz tujega sveta po lastnih izgovornih in pravopisnih pravilih, ta pa so drugačna od slovenskih. Zgovoren je primer nemškega Heinricha Heineja: izgovarjajo in pišejo *Genrih Gejne*; *Victor Hugo* je pri Rusih *Gjugo*, *Hegel Gegel'*, *Helvetius Gel'vecij*, a *Hans Gans*: to prevajalca seveda ne sme zapeljati, da bi v tej zadnji besedi videl nemško gos. V takih primerih se zatekamo k izvorni pisavi tujega jezika.

7. Eksaktni jezik političnih ved

Kot v vseh znanostih mora biti tudi jezik političnih znanosti jasen, določen, natančen. Meščanska družba je že v XIX. stoletju neverjetno široko razmaknila ljudem pogled v bistvo in anatomijo, v pojavne oblike in resnično stanje ter v razvojne težnje človeške družbe. Za ustrezna spoznanja so vpeljali tudi nove izraze, na primer *presežna vrednost*, *ciklične krize*, *suverenost narodov*, *proporcionalne volitve*, *imperializem* itd. Še bolj globoko in široko se je razmaknilo znanje o človeški družbi, ko je v XX. stoletju proletariat kot razred nove dobe pritegnil v družbeno gibanje in politični boj milijone ljudi v vseh deželah sveta in pri tem ustvaril lastne organizacije, svojo politiko in taktiko, poseben idejni svet, s svojimi ideali in prepričanji. Zlasti Komunistična internacionala (1919—

1943) je s prodorno analizo družbenih razmer, z aktivnim posegom v vse družbene pore, z osvetljevanjem nalog razrednih predhodnic, to je partij, z neprestanim preverjanjem, sprejemanjem, odklanjanjem in ustvarjanjem političnih idej in predstav prispevala k razraščanju političnih znanosti, k metodičnemu iskanju ustreznih izrazov za nove pojave, za nova dognanja. Od tod izrazi, kot *oportunizem, reformizem, partija, celica, sovjet, miroljubna koeksistenca, odporiško gibanje, neuvrščenost* in tako naprej.

Lenin, ki je bil velik mislec ter hkrati praktičen in akcijski politik, je v prizadevanjih, ustvariti v partiji odred revolucionarjev, sposobnih pripraviti lastne vrste in ljudske množice za juriš na kapital, poznal takšne nove izraze za nove pojave, kakor npr. *partijskost, zunajstrankarske množice, okolipartijski razumniki, struje boljševizma in menjševizma, strujice znotraj partije, celo strujanja* kot poseben odtonek za označevanje ne povsem določenih idejnih ali nazorskih tokov. Poznal je *odklone od partijske politike, opozicije in frakcije znotraj stranke, zunajparlamentarno dejavnost, podtalno delo, ilegalce, pomembnost razpravljanja, pretrese, pretresanja, razmotrivanja, preudarjanja in diskusije* o različnih poteh in predlogih v vrstah socialnodemokratske oziroma komunistične stranke, *konference ali kongresi* so na tej podlagi *prihajali do določenih zaključkov* in sprejemali *obvezne sklepe*. Poznal je še *notranjepartijsko ureditev, notranjepartijsko demokracijo, samokritiko, tovarištvo* itd.

Ko je proučeval imperializem, ko je analiziral državo in razglabljal o filozofskih vprašanjih, je ob novih pojavih uvajal nove izraze. Od tod poznamo *izvoz kapitala, monopole, finančno oligarhijo, razdelitev sveta, gnitje kapitalizma, socializem* kot prvo ter *komunizem* kot drugo razvojno etapo po *zlomu kapitalizma, nacionalno sovjetsko državo, sožitje držav z različno družbeno ureditvijo, pritegovanje vseh članov družbe k upravljanju njenih splošnih zadev* itd.

Z vsemi temi in še mnogimi drugimi izrazi se srečuje prevajalec, ko se loteva Leninovih spisov. Poskušal sem jih navesti v živem, organskem besedilu, da zažive v lastnem okolju; teh izrazov zato ne smemo nadomeščati z drugimi izrazi, nepremišljeno vzetimi iz življenjskega vsakdana; ta vsakdan sicer v leposlovju zadobiva ustrezno upodobitev in izrazoslovje, za rabo v natančnem znanstvenem jeziku (političnih znanosti) pa ni niti primeren niti zadosten.

Lenin, ki je ostro ločeval *meščansko-demokratsko revolucijo* od *proletarsko-socialistične*, je tako s teoretičnega vidika kakor iz praktičnih potreb zmeraj znova načental vprašanje razmerja med njima. *Buržoazija kot nosilec meščansko-demokratskih preobrazb je obstala na pol pota, ko je začela in vodila svojo revolucijo. Prekinila jo je, obtičala je z njo, ker se je v prevratnih dneh aktiviralo delovno ljudstvo, zlasti proletariat, in je ljudstvo prihajalo z radikalnejšimi, daljnosežnejšimi zahtevami, nevarnimi za obstoj buržoazije*. Zato Lenin sklepa, da je v takih primerih na delavski razred prešla naloga, *dovršiti meščansko revolucijo*, ki je bila začeta, a ne dokončana. Pa pride slovenski lektor in izraz *dovršiti revolucijo* nadomesti z neustreznim izrazom »*izpolniti revolucijo*«!

Pri preverjanju starih prevodov Leninovih spisov sem večkrat opazil, da namesto izraza *diskusija* uporabljajo izraz *razprava*. Prevajalcu, vzgojenemu v leposlovju, tujka *diskusija* ni všeč in jo posloveni. Toda beseda *razprava* lahko

pomeni *študijo*, *sodno razpravo* in *diskusijo*. Kadar gre za natančnost, beseda s tremi in nemara še več pomeni ni primerna.

Podobni prevajalci tudi ne trpijo izraza *zaključek*; poskušajo ga nadomestiti z besedo *sklep*. Toda beseda *sklep* pomeni v takem sobesedilu obvezno določilo, sprejeto na kongresu, na seji vlade ali na komiteju itd., naravnano v prihodnost, medtem ko beseda *zaključek* nekaj ugotavlja in ne vsebuje *obveznosti* ali *institucionalnosti* (prim. Boris Urbančič v knjigi O jezikovni kulturi, str. 90 in nasl.). Lenin piše: *jamčiti za izvajanje sklepov, jamčiti za praktično izvršitev*; naši prevajalci in lektorji rabijo besedo *zagotavljati* namesto *jamčiti*, kar ni isto. *Jamstvo* ima v sebi odgovornost — tudi finančno! — za neko delo ali neki delež. Kadar pa govornik zagotavlja, da so *ukrepi zagotovljeni*, bo bolje, če lepim besedam ne bomo verjeli.

Lenin piše, da Eberti, Rennerji, Renaudeli, Hendersoni *spadajo* med reformiste; naš prevajalec pa pravi, da *sodijo* mednje. Ta izraz ima zame okus po neodgovornem klepetu in je zato neprimeren.

V prevod, ki sem ga opravil, je lektor vnesel svoj »delež« tako, da je povsod črtal besedo *primer* in jo zamenjal z *zglede*. Lenin namreč večkrat omenja *primer Irske* ali *primer Norveške* kot nekaj tipičnega pri reševanju nacionalnih odnosov. Lektor je *primer Irske* spremenil v *zglede Irske*, dasi ni šlo za prav nič spodbudnega itd. *Primer* naj bi bil namreč izraz za pojav ali dogodek, ki ga raziskovalec obravnava in razčlenja *nepristransko*, nepredvzeto; skratka, ugotoviti skuša njegovo objektivno stanje in zveze. Šele po takšni analizi se raziskovalcu izoblikuje prava predstava o primeru, in to mu omogoča izreči oceno ali pa jo prepustiti bralcu. *Zgled* naj bi bil v takih besedilih le ena vrsta primerov, posebej tista, ki vleče, kot pravimo, v dobro ali zlo stran, ki vzgojno kliče po priporočilu ali odklonitvi. Če *zglede* rabimo namesto *primera*, se lahko *primer z vojaško hunto v Čilu* spremeni v *zglede*. Za koga?

Lenin po oktobrski revoluciji pogosto govori in piše o nujnosti, pritegovati ljudske množice k upravljanju družbe in pri tem pričakuje od množice *samodeljateljnost*. Za ta ruski izraz nimamo vpeljane in ustaljene besede. Rabimo *samodejavnost*, *samoiniciativo* (slovar dr. Janka Pretnarja, 1962, str. 755), *samotvornost* (slovar dr. Janka Kotnika, 1950, str. 453). Jezikoslovci bi morali v takih primerih prevajalcem prihiteti na pomoč.

Lenin dosledno rabi v zgodovinskih znanostih ustaljeno besedo *aneksija*. Tudi v slovenščini mora prevajalec rabiti to tujko. Slovenski pravopis 1963 (str. 106) priporoča namesto tujke dva izraza: politično priključitev in prilastitev ozemlja. In vendar je prvi izraz docela neuporaben, kajti v njem ni poglobitnega, ni ozemlja in ni nasilja. Drugi izraz je nekoliko boljši, ker govori o prilastitvi ozemlja, manjka pa nasilje kot način pridobitve. Tudi ni zadosti natančen, saj je mogoče, da si razen države privoščijo tujo zemljo tudi fevdalec, kapitalist. Nadalje ni uporabljiv za izpeljanke, kakršne so *aneksijska kriza*, *anektirati*, *anektiranec*.

Pri prevajanju takih in podobnih pojmov mora prevajalec poznati in upoštevati sociologijo, znanost o družbi. Kadar npr. prevajalec (ali lektor) za rusko *tendencija* (nemško *Tendenz*) ne rabi odlične in zdaj udomačene besede težnja, ampak črta težnjo in jo nadomesti s *prizadevanjem* (kar je sicer v skadu s SP 1962, str.

891), tedaj ni samo napačno prevedel Lenina, marveč je tudi razodel, da ne pozna človeške družbe in njenih poglavitnih zakonitosti. *Težnja* je nekaj objektivnega v družbi, kar obstaja neodvisno od volje posameznika ali skupine ljudi, medtem ko je *prizadevanje* lastnost oziroma funkcija posameznika ali skupine ljudi, je odraz naporov subjektivnih dejavnikov v družbi.

Naj še enkrat ponovim, da bi želel mnenja jezikoslovcev o navedenih vprašanjih, nastalih pri praktičnem prevajanju.

Viktor Kudělka

ČSAV v Brnu

O NEKATERIH PROBLEMIH MODERNE V SLOVSTVIH JUGOSLOVANSKIH NARODOV

Ker danes radi pravimo, da predstavlja t. i. moderna v literarnem razvoju jugoslovanskih narodov obdobje pomembne prelomnice in da prinaša kvalitativno nov tip umetniškega ustvarjanja, moramo natančneje ugotoviti, v čem se ta njena prelomnost pravzaprav kaže in to umetniško novo kvaliteto podrobno določiti. To je seveda mogoče le na osnovi kompleksne analize, s katero se da zaobjeti problematiko moderne glede na družbene pogoje in idejne vire, ki so pogojevali novi odnos do resničnosti in z njim tudi novo življenjsko vsebino, kar je povzročilo tudi stilistične in sintaktične spremembe; pri tem tudi ne smemo prezreti širšega mednarodnega konteksta, v okviru katerega so šele v celoti razvidni individualni prispevki posameznih literarnih kultur¹.

Po naključju je bilo prav minulih petnajst let obdobje, ko je bila moderna v središču raziskovalnega zanimanja tako srbskih in hrvaških kakor tudi slovenskih in makedonskih literarnih zgodovinarjev, ki so z različnih generacijskih, nazorskih in metodoloških vidikov skušali prispeti do nove in globlje osvetlitve moderne v vseh teh nacionalnih literaturah. Opirajoč se na dognanja novejših študij, poskuša ta razprava vsaj v obrisih orisati nekatera ključna vprašanja moderne s širših primerjalnih vidikov in osvetliti predvsem tiste njene strani, ki bi **brez tega ne bile tako jasne**. Poleg splošne označitve jo predvsem zanimajo tri vrste vprašanj: 1.) *odnos moderne do predhodne etape literarnega razvoja*; 2.) *delež, ki so ga imele pri njenem nastajanju in oblikovanju tuje spodbude, tokovi in smeri*; 3.) *vprašanje notranje diferenciacije med posameznimi njenimi predstavniki*.

Če se hočemo lotiti vprašanja moderne v katerikoli literaturi povsem zgodovinsko in brez ideoloških predsodkov, se moramo otresti vseh deduktivnih postopkov, ki modernost reducirajo na določene lastnosti, načine, smeri ali šole in jo tako postavljajo izven celotne zgodovinske resničnosti, skozi katero prehaja

¹ Prim. Slavomír Wollman, *Přibuznost, recepce, samovznik a jejich podmíněnost*, Slavia 40 (1971), 603–617.